

Trnka med en af dukkerne fra filmen om den brave soldat Schweijk.

TRNKA OG TRADITIONEN

AF BØRGE TROLLE

Ved internationale filmstævner har tjekkiske dukkefilm gang på gang fået udmærkelser, og de af dem, der er nået frem til vesteuropæiske biografer — desværre alt for få — har også vakt begejstring hos det brede publikum. Sin fremstående plads på dette felt har tjekkerne erobret på kun ti år. Hvad der ligger før den tid er — på to undtagelser nær — uden synderlig interesse og har ikke nogen virkelig forbindelse med den nuværende tjekkiske dukkefilm.

Denne i filmhistorien ret enestående udvikling bundet i, at to udviklingsretninger har forenet sig og er gået op i en højere enhed. Den ene er filmhistorisk og fører linien videre fra *Starevitch*, *Painlevé*, *Ptushko* og *Pál*. Den bliver for første gang taget op i Tjerkoslovakiet i 1929 af dr. *Karel Driml* i en lille propagandafilm for bedre hygiejne, men finder først sin videreførelse i 1942 med *Borivoj Zemans* og *Hermína*

Tyrlovás børnefilm „Ferda Mravenec“ (Myren Ferda), produceret i det i 1938 af *Karel Dodal* grundlagte dukkefilmstudio i Zlín (senere Gottwaldov). Efter krigen genoptages arbejdet i dette studio, nu med Zeman og Tyrlová som de ledende kunstnere. Især Zeman er i begyndelsen stærkt påvirket af Pál.

Den anden udviklingsretning kommer fra det tjekkiske marionetteater. De første nedskrevne beretninger om dette teater stammer fra midten af 1600-tallet, d. v. s. omkring det tidspunkt, da landet mister sin nationale selvstændighed. Da dets repertoire åbenbart der som i andre lande er gået tabt, overtager dukketeatret det „rigtige“ teaters repertoire, men da dette i denne periode kun måtte spille på tysk, oversættes tidens dramatik herved til originalsproget. Herfra og til en aktuel bearbejdelse med satirisk og politisk brod er der kun et kort skridt, og da den tjekkiske intelligens vågner til national bevidsthed og søger sig litterære og dramatiske udtryk herfor, har den i marionetteatret et yderst velegnet instrument.

En fremtrædende plads inden for tjekkisk marionetteater indtager *Matej Kopecký* (1775—1847), der samlede — muligvis også selv skrev — iscenesatte og spillede et stort antal dukkekomedier. Senere skabte malere som *Mikolás Ales*, komponister som *Bedrich Smetana* og forfattere som *Karel Capek* værker, der direkte var bestemt for marionetteatret. Blandt de mest fremtrædende tjekkiske marionetkunstnere i dette århundrede er professor *Josef Skupa* (f. 1892). Fra ham kan man drage den direkte linie til dukkefilmstudiet i Praha, idet dets leder og førende kunstneriske kraft, *Jirí Trnka*, er en af Skupas elever.

Jirí Trnka (f. 1912) er af gammel böhmisk billedskærerfamilie og uddannet som tegner og grafiker. Som ung rejste han på tournee med Skupa og hans trup, og i 1936 åbnede han sit eget teater i Praha, „Drevené Divadlo“ (træteatret), som imidlertid blev tvunget til at lukke kort efter okkupationen. Samtidig havde Trnka opnået ret stor berømmelse som illustratør af populære børnebøger, og i 1945 knyttede det nystartede Tjekkisk Statsfilm ham til det nye tegnefilmstudio i Praha „Bratři v triku“ (Brødrene i sweaters). I de tre tegnefilm, han nåede at skabe her, søgte han sig selvstændige veje, og de har ikke været uden indflydelse på den senere tjekkiske tegnefilmproduktion. Men da han kom til at tegne dekorationer til det ligeledes nyoprettede Praha-dukkefilmstudios første film, blev han

helt vundet for dukkefilmen og har siden udelukkende helliget sig denne.

Trnka beskæftigede sig således overhovedet ikke med film før 1945, og af dukkefilm havde han til da kun set Ptsuschkos „Den nye Gulliver“ (1935). Det er traditionerne fra marionetteatret med dets folkløst, satiriske og litterære temaer, han viderefører. Men efterhånden forenes denne udviklingslinje med udviklingslinjen fra Gottwaldov til en kunstnerisk syntese, der nu har gjort den tjekiske dukkefilm til absolut førende på feltet.

★

I de senere år har Trnka eksperimenteret med kombination af tegne- og dukkefilm, papirklip, tegnefilm, der bygger på rytmisk fremførelse af statiske billeder, og kombination af dukkefilm og papirklip. I øjeblikket er han ved at indspille en serie film med hånddukker (Mester Jakel-dukker) i samarbejde med den kendte Jakel-fremstiller Josef Pehr. Udviklingen har medført, at Trnka mere og mere glider over til at blive lærer og vejleder for filmkunstnere inden for de eksperimenterende og fabulerende grene af tjekisk filmkunst, en rolle, som hans omfattende skoling i en række kunstneriske discipliner gør ham yderst velegnet til. Han er i dag en af filmkunstens største og mest alsidige begavelse, hvilket omverdenen er ved at opdage og anerkende. For nylig fik han Det Britiske Filmakademis pris for årets bedste „animated film“: „Præriens sang“, som også har været vist af Det Danske Filmmuseum.

DEN STORE HADER

SENSO. (SANSERNES RUS). — Prod.: Lux Film 1954. Manus.: Luchino Visconti, S. Cecchi d'Amico, G. Proserbi, C. Alianello, G. Bassani, Tennessee Williams, Paul Bowles efter novelle af Camillo Boito. Instr.: Luchino Visconti. Foto (Technicolor): G. R. Aldo, Robert Krasker. Musik: Anton Bruckner, Verdi. Kostumer: Marcel Escoffier, Pietro Tosi. Medv.: Alida Valli, Farley Granger, Massimo Girotti, Heinz Moog, Rina Morelli, Marcella Mariani, Christian Marquand, Tonio Selwart, Christoforo De Hartungen, Tino Bianchi, Sergio Fantoni.

Kan »Sansernes rus« — »Senso«, tidligere i tidsskrifterne nævnt under arbejdstitlen »Uragano d'estate« (Sommerstorm) — virkelig, som det nogle steder er blevet hævdet herhjemme, være en underholdningsfilm?

Nej, det turde være indlysende, at denne historie om en venetiansk grevinde, der vildt forelsker sig i en af fjendens officerer under østrigernes besættelse af Venedig i 1860'erne og af den grund svigter modstandsbevægelsen, er en meget skrap ideologisk film, som fortsætter linjen fra »La Terra Trema«. Intenst hader Visconti denne italienerinde, der svigter sagen for sin private udfoldelses skyld, intenst hader han det kollaborerende bourgeoisie, og parallelterne til forholdene hjemme og ude under anden verdenskrig fremføres med al ønskelig tydelighed (med karakteristisk viscontisk virtuositet bliver en østrigsk stemme et sted ligefrem til en radiostemme, der er spærretidsarrangementer, der er »stykskerpiger« etc.). Grevinden forråder to gange, og det er ikke langt fra, at Visconti under hende den brutale hån, som officeren retter mod hende, da hun finder ham sammen med en gade pige (man gætter på, at denne scene er skrevet af den meget voldsomme roman-

Farley Granger
og Alida Valli.
»Sansernes rus«.